

ուրիշ հաւատք կրել վրան, մէկ խօսքով երկու խնդր՝ ունենալ մին ի պէտս եկեղեցւոյ և միւսն ի պէտս Մատիսի և հասարակութեան:

Եւ կրօնի մասին անտարբեր ծերերն իր հետեւողներուն Հայու կրօնքն ընդունել պիտի տայ եղեր... սպասեցէք, կըսէ, միւս ընկերներն ինչ ալ առնենք ու անանկ Հայ բլրանք. ըսել է որ եթէ ընկերները չգան Ծերերնցն ու իր տրամադրութեան ալ Հայ չպիտի ըլլան:

Պայմանագրութեամբ ալ կրօնափոխութիւն բնաւ տեսած չունէ ինք. առ ալ տեսանք:

Այս տողերը չէինք գրեր եթէ աղբայրներէն ոմանք Ծերերնցին այս գրութիւններէն խաբւելով և ազդ. միութիւնը մօտեցած տեսնելով իրենց զաւակները կաթովիկ Հայոց վարժարանները խրկելէն ետ կենալին:

Օրթոդոքսի վարժարանը (որուն տնօրէնն է տգրթօր Շիշմանեան է. ֆէնտին՝ որուն հայտերը ըլլալը հանրածանօթ է, և որուն կարծիքները լրածնուս նայելով Ծերերնցին կարծիքներէն շատ տարբեր են) այսօրուան օրս Հայ աշակերտներով լեցուն է:

Ծերեր կը կատկածինք որ այն դպրոցին մէջ մեր տղայոց Հռովմէականութիւն քարոզի: Կը կատկածինք ըսինք նէ՝ քաղաքավարութեան համար է, և չիտակը կուգէք նէ՝ անոր անանկ ըլլալուն հաւատացած ենք: Երբ աչուքնուս առջեւ կը տեսնենք վերնախնայ միտքաւորութեան մեկն, ի մէկ Հասունեանց յարկը, կ'ստիպւինք հարցունել Շիշմանեան էֆէնտին թէ՝ ինքը կրնայ երաշխաւոր ըլլալ իր դպրոցին մէջ գտնուած վարդապետին, կրնայ ապահովել մեզի որ Ծերերնցի նման մէկը չկայ այդ դպրոցին մէջ՝ Ծերերնց մը որ լրագրաց մէջ միութիւն կը քարոզէ և ընտանիքն առած Տէր կոմիտասին տարեդարձը կատարելու կերթայ վազելով:

Չենք կրնար կարծել... և չկարծենուս պատճառաւ կրօնական ժողովոյ և Ռուս-Ֆրանսիական խորհրդոյ ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք այդ վարժարանին վրայ ինչպէս որ ժամանակաւ հրաւիրեցինք բողոքական վարժարանի մը վրայ:

Ուրիշ յօդուածով մը նորէն պիտի խօսինք Պ. Ծերերնցին յօդուածներուն միւս կէտերուն վրայ:

Ծերերնց

Ծեր տղաւորն զանազան խնդիրներով, վէճերով զբաղած տեսնելիս, անդին մարդ մըն ալ եկէր մէջ մտեր է, խելքովը բան մը կը խօսի, խրատ կուտայ, բայց ինչ օգուտ որ ոչ տածէն բան մը կը հասկցուի կոր, ոչ դրածէն: Ուշիմ ընթերցողը մէջ մը մեր սա յօդուածին գաղաթը նայի նէ, անմիջապէս պիտի հասկնայ թէ Ծերերնցին վրայ է խնդիրը:

Շատեր մեզի կը հարցնեն. «Ճանրմ' ո՞վ է սա Ծերերնցը, ինչ կուգէ, ըսածներէն բան մը կը հասկնա՞ք կարո՞ք»: Ճանրմ', ձգեցէք Ստուտաճնիդ կը սիրէք, կը պատասխանենք իրենց, տհառասիկ անունը վրան է, ծերին մէկն է ո՞ր, բայց անոնք այսչափով դո՛ւ չեն ըլլար, ինչ ընենք հիմա:

Ծերերնցը գէր, այսինքն չի՞շն էֆէնտին մըն է, որ ընդհանրապէս գիւղերուն միջոցը կը բնակի: Սեւ լարգ է ըսել թէ ծեր է, ասիկա ոչ թէ անունէն միայն, այլ իր յօդուածներէն ալ կը հասկնուի: Այս յօդուածներուն նկատմամբ չիտակ գաղաթար մը տալու համար պէտք է ձմեռուան երկար ու ցուրտ գիշերներուն սպասել, ոչ ամառուան այս տաք գիշերները, ոչ ալ խաբարակները կրնան ատենց վրայ ճիշդ գաղաթար մը ընծայել:

Ծերերնցի յօդուածները հաւկըլթաճաւ ալ չեն, ուրիշ զորմանալի ձև մը ունին, անոնք ճիշդ յունաց առաստիւղական դարուն մէջ կրէտէի Լաբիւրինթոսին ձևովը շինուած են, մանողը անկէ չի կրնար դուրս ելնել, ոչ ալ ելնողը կուգէ նորէն ներս մտնել, վասն զի հոն մտնելու համար մօմ վառել, կաղ վառել անօգուտ է:

Ծերերնցի յօդուածներուն մէջ էն երևելու համար Արիադնէի ճարտարամտութիւնն ունենալու է, անոր պէս նախ և առաջ Կաթիլիկոսի մը իբրեւ առնելու է և Լաբիւրինթոսին մէջ — մեղայ, յօդուածին մէջ պիտի ըսէի, — մանկէ տառաջ, թէ ինչ օտարը տեսնողը յօդուածը ծովին կապելու է, և եթէ ոտուքները ու միտքը չյօգնին կէս ճանքան, մինչև յօդուածին վերջը — մեղայ, Լաբիւրինթոսին պիտի ըսէի — քաշելու է և ետքը թէ ինչ օտարը բռնելով ելած տեղը դառնալու ես մեծ դժուարութեամբ:

Ծերերնցի յօդուածներէն սա կը հետեւի որ այս Ծերերնցը իր վրայ մեծ համարում ունի, ինչպէս բըժիշկ մը իր գեղադիրներուն վրայ, մեծ վստահութիւն ունի ինչպէս բողոքօր մը իր դարմանած հիւանդին մեռնելուն վրայ, ինքզինքը անսխալ կը ճանչնայ իր Պապին պէս, և արդարեւ պատմութենէն կիսաճանք որ Ծերերնցի Պապը ինքզինքը անսխալ կը կարծէ եղեր, եթէ իր Պապը իրօք անսխալ է եղեր նէ, քիչ մըն ալ իր Թոռը ինչո՞ւ անսխալ չի պիտի ըլլայ, միթէ անսխալ ըլլալն այնչափ դժուար բան է, ըսէ և կըլլաս: ասա և լինիս:

Ծերերնցը մեր ողորմած հոգի հաճի խաթուինին պէս կը խօսի:

Եթէ Ծերերնցի ըսածներէն բան մը կը հասկնուի մարդարեւ թեամբ այն ալ սա է.

«Տղաքներս, միութիւն ըրէք, միութիւնը ազէկ բան է, մեր պապին (տէտէին) շուրջը ժողովեցէք միութեամբ, անոր խօսքէն դուրս մեկուք, նայեցէք որ ներս մտնաք, չէ նէ արքայութիւն չէք կրնար ելթալ»:

Երբոր Ծերերնցին խօսքը մտիկ չընենք, պիտի սկսի անիծել, թէ: Ինչ բանագրել և մեզի մինչև դժոխք խրկել. ո՛հ, այն տունն ինչ պիտի ընենք:

Ծերերնցն այսպէս կը խօսի, միւս միտքները կը հաւատան ու կը խաբուին յանուն միութեան, բայց Ծերերնցը կուգէ որ իր ըսած տեղը, այսինքն հետու տեղ մը երթանք միայնա՞նք, մենք ալ հոս կեցած տեղերն ինչ միտնալ կուգենք, աս ալ իրեն բանին չի դար:

Ինչպէս կը տեսնուի, միութեան խնդրոյն մէջ, տեղեւոյ ընտրութիւնն է գլխաւոր խնդիրը, և այս կէտին վրայ չի պիտի կրնանք համաձայնիլ Ծերերնցի և իրենազնակներուն հետ:

Ծերերնցի Լաբիւրինթոսին մէջ մերթ մարտերով և մերթ Արիադնէի թէլին օգնութեամբը պտտելով պըտտելով, Թափառելով Թափառելով, սա ճշմարտութիւնը նախ ու՛սանք թէ Լաբիւրինթոսին մէջ միայնալ անկարելի է, երկրորդ թէ, իրաւ է որ ծերերուն խօսքը մտիկ ընելը ազէկ բան է, բայց ծերեր կամ ծերերնցներ ալ կը գտնուին ուրոնց խօսքը մտիկ ընելով կամ ողջ ողջ գերեզման մտնելու է, և կամ Հռովմի Տարբէյեան բարձր ժայռէն վար նետուելով, անդունդին մէջ խնայու և ջարդուբուրդ կորսուելու ենք:

ՅՈՒՇԱՐԱՐ

ԹԱՐԱՊԵՍՏԱ ԶԻՅՆԵԹԻՄԻՉ

Պաղարար պիլմեալիքերին տէն (զաթէն պու պաղարարն հիշ պիր պիր չէյ պիլադի եօք քի) Ֆամիլեալար տախի տուխուլիէ պիլթիլէրի ալաճաքլար մը տէյի սիւալ իթմէքտէ իմիշէր (քիմէ), եվլէթ վէ եվլէթ, գաւըն վէ երբէք պիլթիլթ ալաճաքլար տըր, եալընդ չօճուքլար իչին պիլթիլթ օօրուլմաեաճաք տըր (Թըպքը Շիրքէթը Խայրիլէ վարօրլարը կիպի) պիլթիլթիլթիլ լըի ճինս տիր (զահէր պիր ճինսի քառընլար վէ օ պիր ճինսի տէ երբէքլէր իչին օլմալը) վէ հեմաէ լըի բէնք տիր, իրի մէճիւ տիլթիլթէր տարը օլուպ վէ պիր մէճիւ տիլթիլթէր տէ աչքը մօր տուր (Ֆըտորքը եօգ տիլթիլթ օլաճաք):

Կերէք վաբօրա կիլթիլթէն կէրէք պապէ գաբուտունտան իչէրի կիրէր լըին պիլթիլթէ պաղարաճաք վէ եեմէք վաղթիլթ տախի տարը պիլթիլթիլ օլան տուֆալա տալթիլթ օլունաճաք (էյ չէյթանըն պիրի աչքը մօր պիլթիլթիլ ռարլա պոյարա, սօնրա հիւապը նապը պուլուրսուն):

Պաղչեմէն տիշարը չըքանլարա եանի պաղչէնին իչինտէ պուլունմալ յանլարա պիրէր քօնթըրմարը վերլէճէք, (տիլթէր հեփիլթէ տէ պիրէր քօնթըրմարը վերլէճէք, չիւնթի հիշ պիրիլթիլ պաղչէյէ կէլմէյէճէլիլ):

Նաոըլ քի պիլաիլթիլ խիթը (պիլթիլ տահա պիր չէյ պիլաիլթիլթ եօգ) թամ պէշ եիւզ քիլիլթիլ (պէշ եիւզ

Առողջութիւննին գտած ըլլալով Քապրճաներէն դարձողները:

— Շատ բան, բայց հիմայ մենք այս ստակը ուսկից առնենք, տամարտ կալութեան դրութիւնը ասոր ի՞նչ ճամբայ կը ցուցնէ:

— Մնտուկէն առնելու է կրօն:

Ազէի բայց մենք ալ անոր մէջ մուկ խնայնէ գլուխը կը պատուի չըսինք մի ետ:

— Աշխատելու է որ մէջը մուկ չխնայ... բայց էֆէնտիմ դուք ի՞նչու իրար կանցնիք կոր, հոս ձեզի համար բան մը չկայ կրկնատոմարի հաշուով մնտուկը հասցիքին պարտական է...

— Այնպէս ըլլալով ի՞նչ կըլլայ:

— Այնպէս ըլլալով սա կըլլայ որ տնօրէնութիւնը, ստակ փնտաւելու իրաւունք չունենար, դատախազը հասցիքն է, ոտին ալ մնտուկը, թող անոնք երթան դործերնին իրարու հետ մաքրեն, ձեզի ի՞նչ, ըսելէ որ դուք տակաւին տամարտ կալութեանէ բնաւ տեղեկութիւն չունիք ինչ դժբաղդութիւն որ այս պիտի լուսաւորեալ ժամանակի մը մէջ դեռ տամարտկալութիւն չի դիտցողներ ալ կը գտնուին եղեր ազգերնուս մէջ. ամսոս, մնաք բարով պարսն մնաք բարով:

— Բայց պարսն հաշիւները չի լմնցուցած ուր կերթաք կոր, այդ ալ տամարտկալութեան կանոնին մէջէն է:

— Կը ցաւիմ ձեր վրայ, և կերթամ տամարտկալութեան գառատու մը խրիել ձեզի որպէս զի...

— Շատ ազէի բայց վաղը կու գաք ետ:

— Ձէ չեմ ըսեր բայց... կարելի է թէ դործ մը պատահի: Մնաք բարով, դուք հոգ մի ընէք, կա-

ղաչեմ, մնտուկին ու հասցիքին ինձմէ բարեւ ըրէք, անոնք իրարու հետ կը միաբանին. արդէն ալ կըռուէն ի՞նչ կեղիք, կուր չէ որ ազգ, գործերն այս վիճակին հասուցին. ես երթամ որպէս զի... մնաք բարով:

— Որպէսզի երթաք բարով, եթէ կրկնատոմարի կանոնը քիչ մ'ալ գործողութիւն եղերնէ մնտուկն ու հասցիքը տարին տաններկու ամիս իրարու դէմ գատ պիտի բանան եղեր: Վաղը եկէք:

Այսօր վաղն է և համարակալը տակաւին եկած չէ:

ԲԱՌԱՐԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ

ԿՆԻԿ: Փռչի մը, որ մէկու մը աչքը մնոնայ նէ՛ շատ դժուարութեամբ կեղնէ:

ՄՈՒՐԱՅԱՆ: Խոնարհ հատարաւ կուրդ մը:

ԵԱՆՈՒՅՈՒՄ: Լրագրաց խէճը (ոսֆրա):

ԴԺՅԱՂԴՈՒԹԻՒՆ: Աներեւ հիւր մը... զի՛ք ընդունելու ժամանակ չունեցած ատենդ կուգայ ժամերով կը նստի:

ԲԱՍ: Տղայ մը. ժամ մը առաջ տուած ժամ մը ետքը կուգէ:

Ո՛՛: Գրականութեան լալկան կնիկը:

ԱՂԶԻԿ: Աւաղակ մը որ տունին մէջ ինչ կայ ինչ չկայ առնել տանէ, լէն ետքը նորէն կուգէ:

ԽՐԱՏ: Դեղ մը որ ականջով կուտ, վի:

ՍՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ: Այն «յատուկը Բանի» ներէն է որոնց վերջաւորութիւնները կը փոխվին:

ԿԱՄՈՒՐՁ: Շաղկապ մը որ երկու եզրերու մէջ տեղը կը դրվի:

ԼՐԱԳԻՐ: Շատախօս կնիկ մը. տեսածն ու լսածն անոր ասոր կը պատմէ:

ԿՆԱԲՈՂՈՒԹԻՒՆ: Քաւեղ առաւելութեամբ ամուսնութեան ժողովին խաղաւ լուծվիլը:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԻՆԱՍ ԶԵՐԱԶ

ԳՐԱԿԱՆ ՓՈՐՁԵՐ

ՏԱՂԵՐ, ՃՈՌԵՐ, ԱՌԱՄՆԵՐ,

ՆԱՄԱԿՆԵՐ, ԳՐԱԴԱՏՈՒՄՆԵՐ,

ԱՐԴՈՍԻ ԽՈՂԵՐԸ

ԱՐԱՄԵԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԻՆ 15 ՂՐՈՒՇ

Այս գիրքին կեդրոնատեղին է Սրտոյեան դրատուն. միւս Հայ գրաւորներն ալ կը ծախեն զայն:

Հեղինակը, իւր այս առաջին գործին մէջ, փորձած է մի վերջնական կանոնադրութիւն տալ մեր արդի ազգային լեզուին. Հայ գրաւորները կը հրաւիրէ քննել զայն. Ամեն կարգի անձեր կրնան օգտակարապէս ընթերցել այս գիրքը, մանաւանդ ուսանողները, նոր սերունդը:

ՏԷՐ ԵՒ ԽՄԱԳԻՐ ԼՐԱԴՐՈՅՍ

Յ. Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻԻՀԵՆՏԻՍԵԱՆ

Կ. ՊՕԶԻՎԱՅԵՐ ԽԱՆ ԳԵՏԱՅԱՐԿ ԹԻՒ 50